

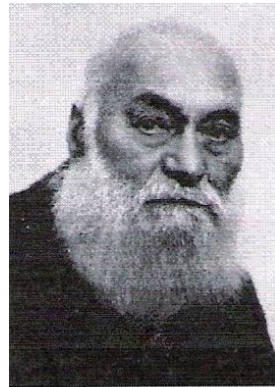
*Νευροψυχολογία και ειδικές
διαταραχές μάθησης*

Διδάσκων : Αργύρης Καραπέτσας
Καθηγητής Νευροψυχολογίας – Νευρογλωσσολογίας
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

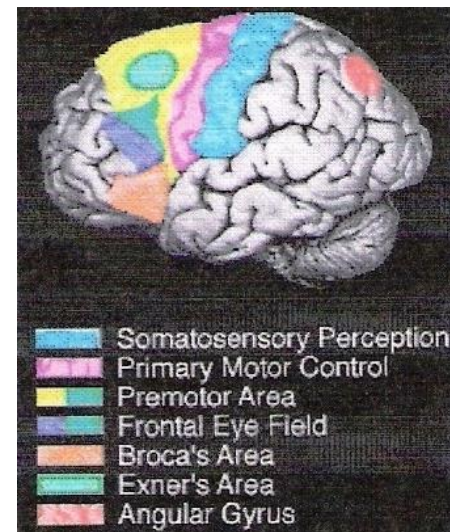
Ιστορική Αναδρομή

Το 1881 ο αυστριακός φυσιολόγος S. Exner υποστήριξε όπως και ο Ogle την ύπαρξη ανεξάρτητου κέντρου γραφής. Αυτός όμως το εντόπισε και βιολογικά. Πρόκειται για μια δευτερογενή κινητική περιοχή που βρίσκεται στο πόδι της δεύτερης μετωπιαίας έλικας πάνω από την περιοχή Broca.

- Το 1881 ο αυστριακός φυσιολόγος S. Exner υποστήριξε όπως και ο Ogle την ύπαρξη ανεξάρτητου κέντρου γραφής. Αυτός όμως το εντόπισε και βιολογικά. Πρόκειται για μια δευτερογενή κινητική περιοχή που βρίσκεται στο πόδι της δεύτερης μετωπιαίας έλικας πάνω από την περιοχή Broca.

S. Exner
(1846 – 1926)

Βασικοί Ορισμοί

- Η Δυσγραφία ορίζεται σαν τη διαταραχή της γραπτής έκφρασης και που εμπλέκει ένα ή περισσότερους από τους παρακάτω μηχανισμούς:
 - α. Την κινητική δημιουργία της γραφής, τη διαμόρφωση των γραμμάτων, την ταχύτητα της γραφής και τη χωρική οργάνωσή της.
 - β. Γνώση κανόνων ορθογραφίας, συλλαβισμού, παύσεων, κεφαλαίων-μικρών και γραμματικής χρήσης
 - γ. Σημασιολογικές ικανότητες καθαρής έκφρασης → γραφής κ.ά.
 - δ. Οργανωτικές ικανότητες όσον αφορά θεματολογία και γραφή.

Γραφή

- Ως γραφή ορίζεται η διαδικασία εγγραφής της φυσικής γλώσσας με τη μορφή οπτικών συμβόλων πάνω σε επιφάνεια υλικού φορέα(Δημητρίου , 1994) .
- Υπάρχουν διάφορα είδη γραφής(Ζάχος 1991, Δημητρίου 1994) και ορισμένα από αυτά συνιστούν στάδια της ανάπτυξής της. Αναλυτικότερα :

Είδη γραφής

- Αλφαβητική : αποτελείται από ένα σύνολο γραφικών σημείων , τα γράμματα και που το καθένα μπορεί να αναπαραστήσει ένα ή περισσότερους φθόγγους μιας συγκεκριμένης γλώσσας.

Είδη γραφής

- Φωνημική ή Φωνολογική :αναπαριστά μέσω των γραφικών σημείων της φωνήματα και όχι φθόγγους .

Είδη γραφής

- Φωνητική : Συνιστά το τελευταίο στάδιο της εξέλιξης της γραφής όπου υπάρχει ένα μόνο γραφικό σημείο για κάθε φθόγγο της συγκεκριμένης γλώσσας.

Είδη γραφής

- Ιστορική γραφή ή χρήσης : τα γραφικά σύμβολα έχουν μικρή σχέση με τα φωνήματα της λέξης , τα φωνήματα της λέξης αναπαριστώνται με περισσότερα γραφικά σύμβολα με σκοπό να δηλώσουν τη γραμματική ποιότητα της λέξης ή την ετυμολογική της καταγωγή.(Ζάχος 1991, Δημητρίου , 1994).Χωρίζουμε τη συγκεκριμένη γραφή σε Ιστορική ορθογραφία που αφορά στο θέμα της λέξης και τη Γραμματική ορθογραφία που αφορά στην κατάληξη της λέξης.

Νεοελληνική γλώσσα

- Η Νεοελληνική γλώσσα συνιστά σύνθετη μορφή γραφής και συνδυάζει περισσότερα από ένα από τα παραπάνω είδη.
- Τι είναι τελικά η Νεοελληνική Γλώσσα?

Νεοελληνική γλώσσα

- Η Νεοελληνική γλώσσα και οι ιδιαιτερότητές της
- Αλφαβητική Γραφή: Το αλφάβητο της Νεοελληνικής γραφής αποτελείται από 24 γράμματα τα οποία συνδυάζονται και δίνουν τα 25 φωνήματα και τους επιπλέον διφθόγγους .

Νεοελληνική γλώσσα

- Φωνητική : Αρκετές λέξεις της Ν.Γλώσσας γράφονται μόνο με φωνητικό τρόπο (π.χ.γ-α-τ-α, κ-α-π-ε-λ-ο)
- Φωνημική ή Φωνολογική : η γραπτή απεικόνιση της λέξης δεν ανταποκρίνεται στην προφορική της εκφορά
π.χ.προφέρεται λ-ο-ν-γ-χ-η αλλά γράφεται λ-ο-γ-χ-η-
- Ύπαρξη αρκετών δίψηφων συμφώνων (γκ,γγ,λλ,μμ,ββ,ππ,κκ,σς,αυ,ευ....)

Νεοελληνική γλώσσα

- Ιστορική Γραφή ή χρήσης : Δύσκολη η επιλογή για αρκετά γράφηματα που ενώ προφέρονται με τον ίδιο τρόπο απεικονίζονται διαφορετικά (ω,ο/αι,ε/ι,υ,η,οι,ει) προκειμένου να δηλώσουν τη γραμματική ποιότητα της λέξης(άρθρο , ουσιαστικό , ρήμα, αριθμό, γένος, κλπ π.χ. κρίνο- κρίνω , όψης, όψεις) ή την ετυμολογική της καταγωγή (κλίνω, κλείνω)

Γραφή

- Η γραφή αποτελείται από :
- 1.τη γραφική κίνηση
- 2.την ορθογραφία
- 3.τη γραπτή σύνθεση

- Η γραφική κίνηση προϋποθέτει τον έλεγχο της λεπτής και της αδρής κινητικότητας του χεριού και των δαχτύλων. Σύμφωνα με τον Campolini(1988) η κινητικότητα βελτιώνεται με την ηλικία , το νοητικό δυναμικό και την κοινωνικο-συναισθηματική ωριμότητα.

ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΡΑΦΗΣ

- Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ είναι η καταγραφή των φθόγγων με τυποποιημένους κανόνες που δεν τηρούν τη φωνητική πραγματικότητα της γλώσσας(Δημητρίου,1994)
- Η γραφή συνιστά διαδικασία πολυσύνθετη και προϋποθέτει :

ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΡΑΦΗΣ

- 1.την εγκαθίδρυση σχέσεων μεταξύ ήχων και γραμμάτων
- 2.ανάκληση της μορφής του κάθε γράμματος και την αναπαράστασή του
- 3.επιλογή του κατάλληλου γραφήματος δεδομένου ότι η σχέση μεταξύ φωνήματος (ήχου) και γράμματος δεν είναι αυτόματη (π.χ.παίζω-πέζω)
- 4.την ομαδοποίηση των γραφημάτων βάσει κανόνων για τη δημιουργία λέξεων
- η ΓΡΑΠΤΗ ΣΥΝΘΕΣΗ αποτελεί την πιο σημαντική πλευρά του γραπτού λόγου και θεωρείται αντάξια του προφορικού λόγου προκειμένου να επιτευχθεί η επικοινωνία. Σύμφωνα με το Campolini, 1988, πρέπει να δίνεται μεγαλύτερη έμφαση σε σχέση με τις άλλες πλευρές της γραφής.

Ανάπτυξη Γραφής

- Η ανάπτυξη της γραφής περνά από 3 στάδια(Γρηγοριάδου,2003)
- 1.5-8 ετών το παιδί εστιάζει την προσοχή του κυρίως στη σωστή αναπαράσταση- απεικόνιση των γραφικών σημείων- γραμμάτων τόσο ως προς τη μορφή όσο και της αναλογίας του.

Ανάπτυξη Γραφής

- 2.8-11 η γραφική κίνηση είναι πιο άνετη , οι μορφές των γραμμάτων πιο οικείες , ο ρυθμός της γραφής είναι ακανόνιστος κυρίως γιατί το παιδί καθυστερεί και διστάζει στην ορθογραφία των λέξεων.
- 3.11 ετών και άνω το παιδί αναπτύσσει τον προσωπικό χαρακτήρα γραφής.

Προαπαιτούμενα για το γράψιμο

Κινητικός σχεδιασμός: Πρόκειται για τη σύνθετη ικανότητα να μπορεί κάποιος να φανταστεί την κίνηση που πρέπει να κάνουν οι μύες και οι αρθρώσεις προκειμένου να εκτελεστεί το συγκεκριμένο κινητικό αποτέλεσμα.

Πλευρίωση: Πρόκειται για την ικανότητα του παιδιού να χρησιμοποιεί μία κατά προτίμηση πλευρά του σώματος για δραστηριότητες που απαιτούν υψηλού επιπέδου δεξιότητες. Μία από αυτές είναι και η γραφή. Μπορούμε να διαπιστώσουμε την πλευρίωση του παιδιού τοποθετώντας μπροστά του, ακριβώς στη μέση, μία ξυλομπογιά και παρατηρώντας με ποιο χέρι θα τη συλλάβει, ή με ποιο πόδι θα κλωτσήσει μία μπάλα.

Προαπαιτούμενα για το γράψιμο

Πάντως, σε καμία περίπτωση δεν πιέζουμε το παιδί να γίνει π.χ. αριστερόχειρας, γιατί αυτό μπορεί να το αποδιοργανώσει. Αν η πλευρίωση δεν είναι σαφής, πρέπει να του δοθεί η ευκαιρία να εξερευνήσει και τις δύο πλευρές. Στη συνέχεια, η επιλογή που έγινε μπορεί να ενθαρρυνθεί μέσω διαφόρων δραστηριοτήτων.

Προαπαιτούμενα για το γράψιμο

Αμφίπλευρη οργάνωση: Πρόκειται για την ικανότητα του παιδιού να χρησιμοποιεί και τις δύο πλευρές του σώματος συγχρόνως, με ένα συντονισμένο τρόπο, κατά τη διάρκεια μίας δραστηριότητας. Π.χ., χρησιμοποιώντας ένα ψαλίδι για να κόψει ένα σχεδιασμένο αστέρι, κρατά το εργαλείο π.χ. με το δεξί χέρι και το χαρτί με το αριστερό.

Προαπαιτούμενα για το γράψιμο

Σωστή καθιστή θέση: Η θέση του παιδιού πάνω στην καρέκλα και σε σχέση με το θρανίο του είναι πολύ σημαντική. Κάποιες γενικές αρχές που ισχύουν, είναι οι εξής:

Τα πόδια πρέπει να αναπαύονται στο πάτωμα. Σε περίπτωση που αυτά είναι πολύ κοντά, τοποθετείται υποπόδιο σχηματίζοντας αν είναι δυνατόν γωνία 90°.

Οι μηροί πρέπει να είναι παράλληλοι με το πάτωμα, άρα στα ισχία και τα γόνατα πρέπει να σχηματίζεται γωνία 90° .

Το βάθος της καρέκλας πρέπει να είναι περίπου 2,5 cm μικρότερο από τους μηρούς, ώστε να επιτρέπεται στο παιδί να φέρνει κατά διαστήματα τις γάμπες πίσω από την αρχική θέση.

Η απόσταση ανάμεσα στην κοιλιά του παιδιού και του θρανίου πρέπει να είναι περίπου 2,5 cm.

Προαπαιτούμενα για το γράψιμο

Το ύψος του θρανίου πρέπει να βρίσκεται περίπου 5 cm πάνω από το επίπεδο του αγκώνα, έτσι ώστε το παιδί να μη χρειάζεται να σκύβει για να φτάσει στο γραπτό του.

Το θρανίο πρέπει να είναι τοποθετημένο παράλληλα με τον πίνακα, ώστε να μη χρειάζεται το παιδί να στρίβει το κεφάλι του για να βλέπει.

Για τα παιδιά που χρησιμοποιούν το δεξί χέρι, η αριστερή κάτω γωνία του τετραδίου πρέπει να είναι ελαφρώς στραμμένη προς την κοιλιά. Για όσα χρησιμοποιούν το δεξί χέρι, η δεξιά κάτω γωνία πρέπει να είναι στραμμένη ομοίως.

Πρέπει να υπενθυμίζεται στο παιδί να τοποθετεί πιο ψηλά στο θρανίο την κόλλα του όσο πλησιάζει το τέλος της σελίδας, έτσι ώστε να μην καταλήγει γράφοντας με τα χέρια να κρέμονται έξω από το θρανίο (Alley, 1992; Wilsdon, 1997).

Η ΓΡΑΦΗ ΩΣ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑ.

Για να μπορέσει ο μαθητής να πετύχει την επιθυμητή εμφάνιση και αισθητική στο γραπτό του, θα πρέπει να χειρίζεται σε έναν ικανοποιητικό βαθμό τις δεξιότητες γραφής με το χέρι. Η γραφή με το χέρι είναι μία σύνθετη δραστηριότητα, επομένως απαιτεί το συνδυασμό γνωστικών, κιναισθητικών, οπτικών και αντιληπτικοκινητικών δεξιοτήτων (Graham, 1997, Reisman, 1991). Όπως άλλες σύνθετες κινητικές και γλωσσικές ικανότητες, όπως η ομιλία και η ανάγνωση, η γραφή απαιτεί εκτεταμένο χρονικό διάστημα προκειμένου να αναπτυχθεί σ' ένα υψηλό επίπεδο επίδοσης (Mojet, 1991). Η επαρκής γραφική δεξιότητα είναι σήμερα ιδιαίτερα σημαντική εξαιτίας της χρήσης της σε ποικίλες επικοινωνιακές δραστηριότητες, αλλά και σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την αξιολόγηση των ακαδημαϊκών επιτευγμάτων (διαγωνίσματα, εξετάσεις κ.λ.π)

Η ΓΡΑΦΗ ΩΣ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑ

Οι Graham και Weintraub (1996) θεωρούν ότι τα προβλήματα στη γραφή είναι αποτέλεσμα καθυστερημένης ωρίμανσης, φτωχής εκπαίδευσης, νευρολογικής διαταραχής του εγκεφάλου, ή ένας συνδυασμός των παραπάνω, καθώς διαπιστώνουν ότι οι περισσότεροι μαθητές που έχουν μαθησιακές δυσκολίες βιώνουν και προβλήματα στη διαδικασία της γραφής. Οι διαταραχές στη γραφή είναι από τα πιο συχνά αναφερόμενα προβλήματα σε παιδιά με αναπτυξιακές διαταραχές στον κινητικό συντονισμό (Schoemaker, et. al. 1992), ενώ οι Waber et. al. (2004) διαπιστώνουν ότι οι σοβαρές δυσκολίες στη γραφή είναι ένα από τα πιο κοινά χαρακτηριστικά των παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες, καθώς εμφανίζονται στο 67% αυτών των παιδιών.

Η ΓΡΑΦΗ ΩΣ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑ

Οι Graves (1994) και Richards (1998) περιγράφουν τη γραφή με το χέρι ως μία δύσκολη και πολύπλοκη δραστηριότητα η οποία απαιτεί δεξιότητες όπως:

- Οπτική, ακουστική και οπτικοκινητική αντίληψη.
- Λεπτό οπτικοκινητικό συντονισμό.
- Προσανατολισμό.
- Ανάκληση από τη μνήμη του σχήματος των γραμμάτων και των κατάλληλων κινήσεων.

Η ΓΡΑΦΗ ΩΣ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑ

- Φωνολογική και μορφηματική επίγνωση.
- Κατάλληλο κράτημα του μολυβιού.
- Κατάλληλη θέση σώματος και τετραδίου.
- Αυτοαξιολόγηση.

Η ΓΡΑΦΗ ΩΣ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑ

Οι δεξιότητες που προαναφέρθηκαν θα πρέπει να εκτελούνται με άνεση και σχετική ταχύτητα, το δε αποτέλεσμα πρέπει να είναι ευανάγνωστο. Οι δεξιότητες γραφής βελτιώνονται με την ηλικία και την εκπαίδευση (Graham, Berninger, Abbot, Abbot και Whitaker, 1997). Για να μπορεί ο μαθητής να εκφράζει τις σκέψεις του αποτελεσματικά, θα πρέπει να μάθει να γράφει ευανάγνωστα και γρήγορα. Με τον τρόπο αυτό απελευθερώνει γνωστικό δυναμικό, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιήσει στις λειτουργίες της γραφής που είναι απαραίτητες για τη σύνθεση επικοινωνιακών κειμένων.

Η ΓΡΑΦΗ ΩΣ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑ

Για να γράφει ευανάγνωστα, ο μαθητής θα πρέπει να αναγνωρίζει και να διακρίνει τα γράμματα, να υπολογίζει το διάστημα μεταξύ των γραμμάτων και των λέξεων, να ανακαλεί και να αναπαράγει τη μορφή των γραμμάτων με ευκρίνεια, ορθότητα, ταχύτητα και άνεση (Graham, 1992). Η ευανάγνωστη γραφή μπορεί να αξιολογηθεί με κριτήρια που σχετίζονται μεταξύ τους και αφορούν το σχεδιασμό, την κλίση, το μέγεθος των γραμμάτων, το διάστημα μεταξύ των γραμμάτων, την αναλογία πεζών – κεφαλαίων, την ευθυγράμμιση, την ομοιομορφία του μεγέθους και της αλληλουχίας της γραμμής, την ποιότητα, τη σταθερότητα και το πάχος της γραμμής, καθώς και τη συνολική εικόνα του κειμένου (Barbe, Wasylyk, Hackeney και Braun, 1984, Mercer και Mercer, 1998).

Η ΓΡΑΦΗ ΩΣ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑ

Τα παραπάνω κριτήρια αφορούν την «ευαναγνωσία». Τέλος, ένα άλλο κριτήριο που σχετίζεται με αυτά είναι η ταχύτητα παραγωγής. Αρκετές φορές ευανάγνωστα κείμενα μαθητών μπορεί να καλύψουν προβλήματα γραφής. Ο Richards (1998) αναφέρει ότι μαθητές με τέτοιο πρόβλημα, στην προσπάθειά τους να γράψουν, καταναλώνουν πολύ περισσότερο χρόνο και κόπο σε σχέση με τους συμμαθητές τους και γι' αυτό μπορεί το γραπτό τους να είναι ευανάγνωστο, αλλά το κείμενό τους περιέχει είτε ορθογραφικά λάθη, είτε έχει φτωχό περιεχόμενο. Απαιτείται λοιπόν να αναπτύξουν τις απαραίτητες δεξιότητες που θα τους βοηθήσουν να γράφουν ευανάγνωστα και γρήγορα.

Η ΓΡΑΦΗ ΩΣ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑ

Κατά τη διάρκεια των πρώτων σχολικών χρόνων, οι μαθητές αναμένεται να δομήσουν τις παραπάνω δεξιότητες σε επίπεδο που θα τους επιτρέψει να χρησιμοποιούν τη γραφή αρχικά για την εκτέλεση διαφόρων σχολικών εργασιών, αργότερα ως μέσο επικοινωνίας με τους άλλους και ως μέσο να μαθαίνουν. Βασικός στόχος της πρώτης διδασκαλίας της γραφής είναι οι μαθητές να μπορούν να παράγουν ευανάγνωστα κείμενα με όσο το δυνατό μικρότερη γνωστική επιβάρυνση και να συγκεντρώνουν την προσοχή τους στις γνωστικές και μεταγνωστικές δεξιότητες, που απαιτούνται για τη συγγραφή (Bereiter και Scardamalia, 1987).

Η ΓΡΑΦΗ ΩΣ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑ

Ενώ η διδασκαλία του γραπτού λόγου αποτελεί το αντικείμενο στο οποίο αφιερώνεται ο περισσότερος διδακτικός χρόνος συγκριτικά με οτιδήποτε άλλο, η ανάπτυξη των επιμέρους δεξιοτήτων που απαιτούνται για τη γραφή θεωρείται από πολλούς εκπαιδευτικούς χαμένος χρόνος (Graham, Patterson και Hodges, 1995). Εντούτοις, η διδασκαλία της μορφής κάθε γράμματος εξοικονομεί χρόνο και για το μαθητή και για τον εκπαιδευτικό.

Η ΓΡΑΦΗ ΩΣ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑ

Οι μαθητές μπορούν να μάθουν να γράφουν πιο γρήγορα και πιο ευανάγνωστα, έχοντας τη δυνατότητα να επικεντρώσουν την προσοχή τους στην ορθογραφία και στις μεταγνωστικές δεξιότητες που είναι απαραίτητες για την ολοκλήρωση ενός επικοινωνιακού κειμένου. Η διδασκαλία της μορφής κάθε γράμματος δεν επηρεάζει θετικά μόνο την ποιότητα της γραφής, αλλά και την ανάπτυξη άλλων γνωστικών δεξιοτήτων, όπως της ανάγνωσης (Moats, 1995).

Η ΓΡΑΦΗ ΩΣ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑ

Η γραφή είναι ένας πολύ σημαντικός τρόπος επικοινωνίας. Το άτομο που δεν μπορεί να παράγει γραπτό, το οποίο να είναι κατανοητό και ευανάγνωστο, αντιμετωπίζει σημαντικές δυσκολίες σε αυτό το κομμάτι της επικοινωνίας. Το γραπτό πρέπει να είναι ευανάγνωστο τόσο για το συντάκτη όσο και για τον αναγνώστη. Αυτό προϋποθέτει την ύπαρξη ορισμένων κριτηρίων που πρέπει να ακολουθούνται. Σύμφωνα με τους De Ajuriaguerra και Auzias, (1975), οι παραδοχές όσον αφορά τον τρόπο γραφής ενός κειμένου είναι οι ακόλουθες:

Η ΓΡΑΦΗ ΩΣ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑ

1. Οι ειδικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται
2. Ο τρόπος με τον οποίο παράγονται αυτές οι τεχνικές (πχ η διεύθυνση της κίνησης στη γραφή)
3. Η διάρθρωση του γραπτού κειμένου πάνω στην επιφάνεια γραφής
4. Η σταθερότητα του ίχνους γραφής (Hamstra-Bletz & Blote, 1993).

Η ΓΡΑΦΗ ΩΣ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑ

Η ανάπτυξη του λόγου διαρκεί πολλά χρόνια και δε μετατρέπεται σε μια πολύπλοκη και αυτόματη δεξιότητα παρά μόνο στα τελευταία στάδια ανάπτυξης. Η γραφή είναι μια επίκτητη δεξιότητα, μια μορφή διαφοροποίησης της γενικής κινητικής δεξιότητας του χεριού που πρέπει να υπάρχει σε ομαλή λειτουργία και την εξετάζουμε ως:

- Μια απλή μηχανική ιχνογραφική ενέργεια, που είναι η αντιγραφή. Κατά την αντιγραφή δεν πρόκειται απλά για αναπαραγωγή. Εμπλέκεται ο μηχανισμός της αποκωδικοποίησης και της ανακωδικοποίησης (ανάγνωση και γραφή).

Η ΓΡΑΦΗ ΩΣ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑ

- Όργανο καταγραφής του προφορικού λόγου, που είναι η καθ' υπαγόρευση γραφή. Η καθ' υπαγόρευση γραφή, είναι ένα στάδιο πριν την αυθόρμητη γραφή. Εκεί μπαίνουμε στη λειτουργική περιοχή του λόγου και απαιτείται σύνδεση της στοματικής και ακουστικής εικόνας της λέξης, με τη μνημονική γραφική οπτική εικόνα που θα αποτυπώσει στο χαρτί.
- Όργανο γραπτής ανακοίνωσης, που είναι η αυθόρμητη γραφή. Πρόκειται για μία πηγαία, εμπρόθετη, γραπτή διαπίστωση σκέψεων. Σ' αυτήν έχουμε πραγματικά παραγωγή λόγου και κωδικοποίησή του σε γραφικά σύμβολα της γλώσσας, γραπτή διατύπωση.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Ένα μοντέλο το οποίο επιχειρεί την ανάλυση και περιγραφή του τρόπου με τον οποίο αναπτύσσεται η συγγραφική ικανότητα σε έναν αρχάριο αναγνώστη, από τα πρώτα του βήματα έως στην ανάπτυξη της συγγραφικής του ικανότητας στο μέγιστο βαθμό, είναι αυτό του Levine (1987). Σύμφωνα, με το συγκεκριμένο μοντέλο, η ανάπτυξη της συγγραφικής ικανότητας αποτελείται από έξι στάδια (πίνακας 1). Σε αυτό το μοντέλο όπως και σε πολλά άλλα, κυριαρχεί η αντίληψη της ιεραρχικής κατάκτησης των δεξιοτήτων. Παρακάτω ακολουθεί μια σύντομη περιγραφή αυτών των σταδίων.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Στάδιο 1	Μίμηση	Προσχ. ηλικία –Α΄ Δημοτικού
Στάδιο 2	Γραφική παρουσίαση	Α΄ και Β΄ Δημοτικού
Στάδιο 3	Προοδευτική Ενσωμάτωση	Τέλος Β΄ με Δ΄ Δημοτικού
Στάδιο 4	Αυτοματοποίηση	Δ΄ Δημοτικού με Α΄ Γυμνασίου
Στάδιο 5	Επιτήδευση – Τελειοποίηση	Γυμνάσιο
Στάδιο 6	Προσωποποίηση – Διαφοροποίηση	Γ΄ Γυμνασίου και μετά 40

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Κατά τη διάρκεια του πρώτου σταδίου, τα παιδιά μιμούνται τη γραφή των ενηλίκων ή των αδελφών, κατασκευάζοντας φανταστική γραφή. Τα παιδιά από πολύ μικρή ηλικία βρίσκουν συναρπαστικό το χρωματισμό και το παιχνίδι με το μολύβι και το χαρτί. Σταδιακά η μίμηση δίνει τη θέση της σε μεγαλύτερη αυθεντικότητα, μιας και τα προνήπια όπως επίσης και τα νήπια τελειοποιούν αληθινές μορφές των γραμμάτων. Σε αυτό το στάδιο τα παιδιά αρχίζουν να δείχνουν προτίμηση σε ένα χέρι, αν και μπορεί να εμφανιστεί μικτή ή ελλιπής κυριαρχία. Επιπλέον, αρκετά συχνά παρουσιάζουν ρυθμικές κινήσεις του στόματος σχετιζόμενες με αυτό το οποίο γράφουν.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Η προγραφική συμπεριφορά είναι πολύ σημαντική για τη μετέπειτα εξέλιξη της συγγραφικής ικανότητας του παιδιού και σε αυτό το σημείο αξίζει να τονιστεί η συμβολή του περιβάλλοντος στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων γραφής. Όταν το παιδί βλέπει για παράδειγμα τους γονείς του να γράφουν έχει κι εκείνο το ερέθισμα να αρχίσει να εξασκείται στη γραφή. Το περιβάλλον γενικά είναι καθοριστικό για την ανάπτυξη τέτοιων δεξιοτήτων και ιδιαίτερα όταν το παιδί παρουσιάζει κάποιες αδυναμίες.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Κατά το δεύτερο στάδιο, αυτό της γραφικής παρουσίασης, τα παιδιά εστιάζουν περισσότερο στην οπτική εμφάνιση αυτών που γράφουν (Graves, 1983). Το καλό γράψιμο σημαίνει γι' αυτά καλή οπτική αισθητική εμφάνιση του γραπτού. Αυξάνεται περισσότερο το επίπεδο οπτικοκινητικού ελέγχου, το παιδί δείχνει σταθερή προτίμηση χεριού και το κράτημα του μολυβιού γίνεται πολύ σταθερό. Επιπλέον, αυξάνεται η ταχύτητα του γραψίματος και η ικανότητα αντιγραφής, αφού σε αυτό το στάδιο τα παιδιά μπορούν να σηκώνουν το βλέμμα τους από το σημείο στο οποίο γράφουν, χωρίς να διακόπτεται η συνέχιση σχηματισμού γραμμάτων.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Το παιδί αρχίζει να ξεχωρίζει τη χρήση διαφορετικών συμβόλων και τη χρήση πεζών ή κεφαλαίων γραμμάτων, καθώς επίσης αναγνωρίζει την ανάγκη να αφήνει περισσότερο κενό ανάμεσα στις λέξεις σε σχέση με το κενό μεταξύ των γραμμάτων. Παρόλα αυτά ο κινητικός έλεγχος δεν είναι πλήρως ανεπτυγμένος σε αυτό το στάδιο. Το παιδί μπορεί να συνεχίζει να κάνει κινήσεις και με το στόμα του καθώς γράφει, αλλά μπορεί να αντιστρέφει κάποια γράμματα. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο ότι ακόμα συγχέει την κατεύθυνση (δεξιά – αριστερά) ή μπορεί ακόμα να εστιάζει περισσότερο στο πώς θα σχηματίζει τα γράμματα παρά στο τι κατεύθυνση θα έχουν.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Κατά τη διάρκεια του τρίτου σταδίου, που είναι η προοδευτική ενσωμάτωση, ελαττώνεται η ανησυχία για το χωρικό σχεδιασμό, τον κινητικό έλεγχο και την οπτική εμφάνιση. Σε αυτό το στάδιο αρχίζουν να ενσωματώνονται οι κανόνες κεφαλαιοποίησης, σύνταξης, γραμματικής και στίξης και αρχίζουν να κάνουν τα πρώτα τους βήματα στη σύνθεση κειμένων. Η παράθεση όμως των όσων γράφουν γίνεται με τη σειρά που σκέφτονται τα γεγονότα και δε γίνεται λεπτομερής ανάπτυξη των ιδεών. Οι προτάσεις που χρησιμοποιούνται χαρακτηρίζονται από απλή δομή και απουσιάζει η χρήση δευτερευουσών προτάσεων, κάτι όμως το οποίο δεν ισχύει και στον προφορικό λόγο.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Ο συγγραφέας καλείται λοιπόν να ξαναγράψει τις ιδέες του κάτι το οποίο είναι επίπονο γι' αυτόν. Στο ίδιο στάδιο πολύ σημαντική είναι και η εισαγωγή της κυρτής γραφής, όπου δε γίνεται μεγάλη συνειδητή προσπάθεια. Επομένως σε αυτό το σημείο η ανάπτυξη της κυρτής γραφής και η εφαρμογή των κανόνων βοηθούν το παιδί να αναπτύξει πολύπλοκη σκέψη και μεγαλύτερες γλωσσικές ικανότητες.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Κατά το τέταρτο στάδιο, που είναι το στάδιο της αυτοματοποίησης, η σύνταξη και οι σημασιολογικές ικανότητες φτάνουν σε μεγαλύτερο επίπεδο και ο γραπτός λόγος αρχίζει να προσεγγίζει τον προφορικό. Οι προτάσεις που σχηματίζουν τα παιδιά είναι μεγαλύτερες, χρησιμοποιούν πιο επιτηδευμένο λεξιλόγιο και εννοιολογικό περιεχόμενο. Σε αυτό το στάδιο ο γράφων πρέπει ενώ έχει στο μυαλό του την πρόταση που θέλει να αποτυπώσει να βρει το κατάλληλο λεξιλόγιο, να κάνει σωστή χρήση πεζών και κεφαλαίων, να ακολουθήσει τους γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες και να βάλει σωστά σημεία στίξης.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Αυτή η διαδικασία βέβαια αρκετά συχνά οδηγεί το γράφοντα στο να ξεχάσει την πρόταση που είχε στο μυαλό του. Με το πέρασμα του χρόνου η ταχύτητα και η αποδοτικότητα της γραφής γίνονται όλο και μεγαλύτερες. Ο γράφων καταβάλλει λιγότερη συνειδητή προσπάθεια στις υποδεξιότητες του γραψίματος και αυτό που πλέον έχει μεγαλύτερη σημασία είναι το περιεχόμενο. Τα παιδιά οργανώνουν τη σκέψη τους και πλέον έχουν σκεφτεί εκ των προτέρων τι θα γράψουν. Με άλλα λόγια τα παιδιά κάνουν έναν αρχικό σκελετό, μετά τον εμπλουτίζουν μέχρι να φτάσουν στο τελικό αποτέλεσμα. Σκοπός του γράφοντα σε αυτό το σημείο είναι να εκθέσει τις σκέψεις του με σκοπό την επικοινωνία.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Κατά τη διάρκεια του πέμπτου σταδίου, της επιτήδευσης, τα παιδιά γίνονται όλο και πιο επιδέξια στο να αποτυπώνουν και να τεκμηριώνουν τις προσωπικές τους απόψεις. Το γράψιμό τους σε αυτό το στάδιο γίνεται πιο πολύπλοκο, εφόσον χρησιμοποιούν πιο εκτενείς και πολύπλοκες δευτερεύουσες προτάσεις, πολυπλοκότερες και συνθετότερες συντακτικές δομές, αλλά και πιο εξειδικευμένο λεξιλόγιο.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Τα παιδιά καλούνται να συνθέσουν ιδέες από μία πληθώρα πηγών, όπως είναι, τα βιβλία, τα περιοδικά, οι προσωπικές τους εμπειρίες, τα μέσα ενημέρωσης κλπ. Το γράψιμο έχει ως στόχο την περίληψη των όσων έχουν ακούσει, διαβάσει κλπ, ξεχωρίζοντας τις κύριες ιδέες από τις υποστηρικτικές λεπτομέρειες. Το γράψιμο χρησιμοποιείται ως μία μέθοδος εξαγωγής ιδεών, ωστόσο οι συγγραφείς ακόμα μπορεί να μην έχουν συνειδητοποιήσει ακόμη τι θα εκφράσουν, απλά μόνο όταν δουν το τελικό προϊόν γραφής.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Το έκτο και τελευταίο στάδιο, αυτό της προσωποποίησης – διαφοροποίησης, χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό μεταβλητότητας. Κατά τη διάρκεια αυτού του σταδίου οι συγγραφείς μπορούν να αναπτύξουν διακριτά στυλ γραφής και ταλέντα. Αυτοί οι μαθητές μπορούν να ξεφύγουν από τη στερεότυπη χρήση της γλώσσας και να χρησιμοποιήσουν ένα διαφορετικό τρόπο γραψίματος, του οποίου η σύνθεση οφείλεται στο προσωπικό στυλ του κάθε μαθητή. Αυτό κάνει τους μαθητές να είναι πιο δημιουργικοί σε συγκεκριμένα είδη γραφής πχ τα ποιήματα, η διήγηση, κλπ.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Πολλοί μαθητές ενδέχεται να μη φτάσουν ποτέ στο στάδιο της προσωποποίησης - διαφοροποίησης. Επιπλέον, σε αυτό το στάδιο, η γλώσσα χαρακτηρίζεται από απλότητα. Αποφεύγεται το μεγάλο μήκος προτάσεων και το ιδιαίτερα επιτηδευμένο λεξιλόγιο, όπως γινόταν σε προηγούμενα στάδια. Επίσης πρέπει να τονιστεί ότι η ανάπτυξη του προσωπικού στυλ συνεχίζεται καθ'όλη τη διάρκεια της ζωής και δε σταματάει με τη λήξη της ακαδημαϊκής πορείας του ατόμου.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΓΡΑΠΤΗΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑΣ

Η διαδικασία για την κατάκτηση της γραφής είναι σταδιακή, χωρίς όμως να είναι αναγκαίο να ακολουθείται μία ευθεία πορεία από το ένα στάδιο στο άλλο. Η διαδικασία πραγματοποιείται μέσα από τα εξής τρία στάδια:

- Της προγραφής.
- Της γραφής.
- Της μετα-γραφής (Gould, 1991, Hays & Flower, 1980).

Σε καθένα από αυτά τα στάδια, είναι απαραίτητο να κατακτηθούν ορισμένες βασικές δεξιότητες αν και πολύ συχνά παρατηρείται σε ένα στάδιο να κατακτώνται δεξιότητες που ανήκουν σε κάποιο άλλο στάδιο.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΓΡΑΠΤΗΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑΣ

Στο στάδιο της προγραφής πραγματοποιείται ο βασικός σχεδιασμός. Το παιδί αρχίζει να συζητά και να διευρύνει ένα θέμα βασιζόμενο στις προσωπικές του εμπειρίες και αναζητώντας πληροφορίες από διάφορες πηγές γνώσεων, έτσι ώστε να οργανώσει το κείμενο που θα αποτυπώσει στο γραπτό του λόγο.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΓΡΑΠΤΗΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑΣ

Στο στάδιο της γραφής, το παιδί μεταφέρει τις ιδέες και τις σκέψεις του στο γραπτό λόγο. Σε αυτό το στάδιο έμφαση δίνεται στην παραγωγή ενός κειμένου που να έχει νόημα. Επιπλέον, σημαντικό ρόλο σε αυτό το στάδιο έχει η χρήση σωστών σημείων στίξης και η τήρηση των ορθογραφικών κανόνων.

Στο στάδιο της μεταγραφής, ο μαθητής μαθαίνει να ελέγχει, να επανεξετάζει και να αυτοαξιολογεί το γραπτό του.